

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Eesti keele osakond

Piret Kuusk

Vastused *kuidas*-küsimustele suulises eesti suhtluses

Bakalaureusetöö

Juhendajad Andra Rumm ja Tiit Hennoste

Tartu 2018

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Suuline keelekasutus	6
1.1. Suhtlustegevused.....	7
1.2. Naabruspaarid	7
1.3. Parandusmehhanism.....	8
2. Küsimus ja vastus.....	10
2.1. Küsimuse iseloomustus ja põhitüübid.....	10
2.1.1. Avatud küsimus.....	11
2.2. Vastuse iseloomustus	13
2.2.1. Avatud küsimuse vastused suulises suhtluses.....	14
3. Materjal ja meetod.....	16
4. Vastused <i>kuidas</i> -küsimustele	18
4.1. Vastused <i>kuidas</i> -küsimustele institutsionaalsetes vestlustes	18
4.1.1. Fraasivastused institutsionaalsetes vestlustes	18
4.1.2. Lausevastused institutsionaalsetes vestlustes.....	24
4.2. Vastused <i>kuidas</i> -küsimustele argivestlustes	28
4.2.1. Fraasivastused argivestlustes	28
4.2.2. Lausevastused argivestlustes.....	31
4.3. Tulemused.....	35
Kokkuvõte	39
Kirjandus	41

Responses to <i>how</i> -questions in Estonian spoken interaction	44
Lisad	46
Lisa 1. Transkriptsioonimärgid	46

Sissejuhatus

Siinses bakalaureusetöös uuritakse *kuidas*-küsimuste vastuseid eesti suulises suhtluses. Töös uuritakse, mil moel vormistatakse *kuidas*-küsimuste vastuseid ja kuidas sõltuvad vastused küsimuse spetsiifikast. Töö eesmärk on selgitada, kas ja kuidas erinevad vastused *kuidas*-küsimustele argises ja institutsionaalses suhtluses.

Küsimustele on võimalik vastata pikalt või lühidalt. Pikk vastus tähendab, et vastus on vormistatud lausena, mis edastab soovitud informatsiooni ja kasutab küsimuse elemente (*Millal on järgmised valimised? – Järgmised valimised on kaks tuhat neli.*). Lühivastuse puhul antakse info edasi fraasiga. (*Millal on järgmised valimised? – Kaks tuhat neli*)¹. (Thompson jt 2015: 23–29)

Küsisõnaga *kuidas* vormistatakse suhtluses avatud küsimusi, mille vastuseid suulises suhtluses ei ole põhjalikult uuritud. Siiani on peamiseks uurimuseks inglise keele põhine S. Thompsoni, B. Foxi ja E. Couper-Kuhleni 2015. aastal ilmunud monograafia „Grammar in everyday talk: building responsive actions“. Monograafia kinnitab varasemaid tulemusi, et teatud keeleüksus mõjutab sellele järgnevaid voore. Teiste hulgas käsitletakse uurimuses infoküsimuste vastuseid, mis on siinse töö seisukohast vajalik. (Thompson jt 2015: 1–2, 16–49)

Eesti suhtluse avatud küsimuste vastuseid on käsitlenud Andra Rumm 2018. aasta artiklis „Kas vastata lühidalt või pikalt? Avatud küsimuste vastused eesti suulises suhtluses“. Artiklist selgub, et eesti keeles formuleeritakse vastuseid üldjoontes sarnaselt inglise keelega (Thompson jt 2015). Avatud küsimused saab jagada kitsasteks ja avarateks küsimusteks, mis soovivad eri tüüpi vastuseid. Kitsa küsimuse eelistatav vastus on infokild, mida väljendatakse fraasiga. Avar küsimus ootab pikka vastust, mis koosneb mitmest lausest ja võib olla mitu vooru pikk. (Rumm 2018: 308)

Bakalaureusetöö uurimismaterjal pärineb Tartu Ülikooli suulise keele korpusest. Analüüsitakse 80 *kuidas*-küsimust, millest 33 pärinevad argivestlustest ja 47 institutsionaalsetest vestlustest. Materjali analüüsitakse vestlusanalüüsi põhimõtete järgi.

¹ Näited on tõlked Thompson jt (2015) monograafiast.

Vestlusanalüüs on suulise igapäevavestluse mikroanalüüs, mis keskendub üksiknäidete detailsele kirjeldusele ja analüüsile. Uuritavat nähtust vaadatakse iseseisvalt, proovimata selle abil varasemat teooriat tõestada. Vestlusanalüüsi põhiliseks analüüsivõtteks on järgneva vooru tõestusprotseduur (ingl *next-turn proof procedure*). Vestluse iga järgnev voor aitab tõlgendada eelmist vooru, seega võrreldakse iga vooru temale järgneva reaktsiooniga. (Hutchby, Wooffitt 2006: 13–15; Kasterpalu, Gerassimenko 2006: 115)

Bakalaureusetöö jaguneb neljaks peatükiks. Esimeses peatükis tutvustatakse suulist keelt ning töö seisukohast vajalikke suulise keelekasutuse ja vestlusanalüüsi mõisteid. Teine peatükk käsitleb küsimust ja vastust nii kirjakeele kui ka suulise keele põhjal. Seejärel tutvustatakse töö materjali ja uurimismeetodit ning neljandas peatükis analüüsitakse materjali ja esitatakse analüüsitulemused, mida võrreldakse Thompson jt (2015) Ameerika inglise keele põhjal saadud tulemustega.

1. Suuline keelekasutus

Käesolevas peatükis seletatakse lahti antud bakalaureusetöö seisukohast olulised suulise keele nähtused. Tutvustatakse suhtlustegevusi, seletatakse lahti mõisted naabuspaar, parandusliigendus ja eelistusjärjestus. Samuti esitatakse argise ja institutsionaalse keele iseloomustus ja võrdlus. Antud peatükis käsitletavat mõistet esinevad töö analüüsisosas, mistõttu on oluline nende tähendusi ja toimimist mõista.

Suuline keel saab olla nii spontaanne kui redigeeritud. Bakalaureusetöös käsitletakse spontaanset suulist keelt. Spontaanne suuline keel jaguneb kaheks: argiseks ja institutsionaalseks keelekasutuseks. Kaks suhtlussituatsiooni erinevad mitmete tegurite poolest. Tähtsat rolli mängivad inimestevahelised suhted.

Tuttavate ja sõprade omavaheline vestlus on tuttavate reeglitega ja vabam, võõrastega vesteldes on suhtlus formaalsem. Inimeste rollid situatsioonis (eraisik vs. institutsiooni esindaja) määravad ära ka rollid vestluses. Suhtlejad täidavad institutsionaalseid rolle, mis on vestluses muutumatud. Erinevad on ka vestluste toimumisaigad: argivestlus võib aset leida igal pool (nt kodus, kohvikus, töökohas), institutsionaalsed vestlused leiavad aset vaid väga kindlates kohtades, näiteks pangas, tööl või koolis. (Hennoste 2000a: 21; Hennoste 2000b: 1148)

Argisituatsiooni vestluse vooruvahetus on institutsionaalsetest tunduvalt vabam, samuti võivad vestlejate rollid ühe vestluse jooksul muutuda. Institutsionaalne suhtus on tunduvalt rangemate rollide ja ülesehitusega, vestlejate rollid suhtluses on algusest paika määratud ja need ei saa vestluse käigus muutuda. (Hennoste 2000b: 1148) Suhtlussituatsioonide eesmärgid suhtluses erinevad samuti. Argisuhtluse eesmärk vestluses võib olla nii informeerimine kui suhte hoidmine. Institutsionaalsete vestluste eesmärk on informatsiooni edastamine. (Hennoste 2000a: 47).

1.1. Suhtlustegevused

Küsimustega tehakse mitmeid suhtlustegevusi. Max Plancki psühholingvistika instituudi projekti raames analüüsiti kümne keele argisuhtluste küsimuste kasutust (Stivers, Enfield 2010). Stivers ja Enfield toovad välja kaheksa küsimustega tehtavat suhtlustegevust (ingl *social action*) (Stivers, Enfield 2010: 2623). Tartu Ülikooli suulise keele töörühm (Hennoste jt 2013) on lisaks üheksanda suhtlustegevusena välja toonud vastuste tingimuste täpsustamise. Lisaks sellele on suhtlustegevusteks infosoov, partneri parandusalgatus, kinnituse soov, hinnang, ettepanek/pakkumine/soov, retooriline küsimus, pomin ja rühm muu. (Hennoste jt 2013: 8–10)

Siinse töö analüüsis vaadatakse vaid infosoove, teisi suhtlustegevusi vormistavad *kuidas*-küsimused jäid materjalist kõrvale. Infosoov ootab vastuseks informatsiooni, mis täidaks teadmistelünga. Infoküsimust defineeritakse vestluse põhitegevusena, mistõttu ei kuulu selle alla sekundaarküsimused nagu eelküsimused, vaheküsimused ja kõrvalepõiked. (Hennoste jt 2013: 8)

1.2. Naabruspaarid

Naabruspaar (ingl *adjacency pair*) koosneb kahe eri kõneleja kõnevoorudest, mis jagunevad esi- ja järelliikmeks, näiteks tervitus ja vastutervitus, tänamine ja palumine, küsimus ja vastus. Ideaaljuhul paiknevad need vood vestluses järjestikku (näide 1). (Schegloff, Sacks 1973: 295–296)

(1)

A: Kuidas teie nimi on?

B: Mari

Kõnevoor on vestluse põhiüksus. Tiit Hennoste on kirjutanud, et voor „ühe kõneleja jätkuv häälesolek ja kõneleja vahetus on voo vahetuse märk.“ (Hennoste 2000c: 2229) Voo vahetusvõimalusi on neli: sujuv, otsarääkimine, pausiga vahetus ja pealerääkimine. Neist normipärane ja kõige levinum on sujuv voo vahetus, kus ei esine pause ega pealerääkimisi. (Sacks jt 1974: 706–708; Hennoste 2000c: 2229)

Kõnevoorud jagunevad kaheks selle järgi, kas nad nõuavad teadud tüüpi järgmist vooru või mitte. „Sellised kahe vooru kogumid, milles voorude vaheline side on eriti tugev ja konventsionaliseerunud, nimetatakse naaberpaarideks [naabruspaarideks].“ (Hennoste 2000c: 2236) Naabruspaari esiliige nõuab kindlat tüüpi järelliiget. Järelliikmed jagunevad eelistatuse (ingl *preference*) järgi kaheks: eelistatud ja mitte-eelistatud järelliikmeteks. Naabruspaari järelliikmeks võib olla kaks vastandlikku varianti, näiteks küllakutsele saab vastata aktsepteerimisega või keeldumisega. Nendest variantidest eelistatud on kutse aktsepteerimine, küllakutsest keeldumine on mitte-eelistatud vastusevariant. Mitte-eelistatud järelliikme kasutamine või järelliikme puudumine osutab suhtluses probleemile. (Schegloff 2007: 13–14; Hennoste 2000c: 2236–2238)

Eelistatud järelliige järgneb esiliikmele ilma pausideta, isegi otsa- või pealeräägituna, ja see on süntaktiliselt lihtsa ülesehitusega. Mitte-eelistatud voorule viitavad mitmed nähtused: vooru puudumine, vaikimine; vooru edasilükkamine pausi, üneemide, partiklite, liiase hingamise jm abil; voorude seletamine. Eelistatud voore ei seletata, mitte-eelistatud vooru korral üritatakse tuua põhjendusi/vabandusi, miks esiliige saab mitte-eelistatud vastuse. (Schegloff 2007: 67–70; Hennoste 2000c: 2238) Seega on „eelistatud järelliige ühe süntaktilise üksuse pikkune, mitte-eelistatu aga pikem ja keerukama ehitusega.“ (Hennoste 2000c: 2238–2239)

1.3. Parandusmehhanism

Suulise keele uurimisel on oluline mõista vestluses tekkivate probleemide lahendamise süsteemi ehk parandusmehhanismi (ingl *repair organization*). Parandusmehhanismi algatamiseks piisab sellest, kui ühe vestleja jaoks jääb vestluses midagi arusaamatuks. Probleem võib seisneda nii rääkimises, kuulmises kui arusaamises. Parandusalgatust võivad alustada kõik vestluse osapooled ja need saab jagada neljaks selle järgi, kes paranduse algatab ning kes selle läbi viib. (Schegloff jt 1977: 361, 364–365)

1. Kõneleja algatatud ja läbi viidud parandus;
2. Kõneleja algatatud, kuid vestluskaaslase läbi viidud parandus;
3. Vestluskaaslase algatatud, kuid kõneleja läbi viidud parandus;
4. Vestluskaaslase algatatud ja läbi viidud parandus.

Vestluskaaslase algatatud parandused koosnevad vähemalt kahest eri inimeste lausunud voorust, mis moodustavad parandussekventsi. Parandussekvents moodustab omakorda naabruspaari, mis koosneb paranduse algatamises ja selle läbiviimisest. (Mihkels 2013: 27; Hennoste 2001: 179) Inglise keele põhjal tehtud uurimused on näidanud, et kõige enam esineb kõneleja enda algatatud ja läbi viidud parandusi, kõige haruldasemad on vestluskaaslase algatatud ja läbi viidud parandused. Enda algatatud ja läbi viidud parandused on järjeotsimised või öeldu ümbertegemised. (Schegloff jt 1977: 361–362)

Vestluskaaslase parandusalgatused saavad alguse kuulajale tekkinud probleemist kõneleja jutus. Kuulaja võib parandust alustada mitmeti, erinevad vahendid võib jagada nelja rühma. (Hennoste 2001: 179–180) Esimese rühma parandusalgatused ei lokaliseeri vestluses tekkinud probleemi. Osutatakse vaid, et eelmises voorus oli probleem. Selle rühma puhul kasutatakse paranduse algatamisel küsisõnu *mis*, *mida*, *kuidas*, samuti partikleid *ah*, *mh* jt. Enamasti on probleemiks mittekuulmine või soov lisainfot saada. (Hennoste 2001: 180)

Teise rühma parandusalgatused lokaliseeritakse probleemkoht küsisõna semantilise ja grammatilise vormi abil. Parandust võib algatada täpsustava küsisõnaga (nt *kes*, *kus*) või küsisõnaga, millele lisandub eelmise vooru probleemkoha kordus (*mis see on*, *mis ta nimi on*). Kolmanda rühma parandusalgatustes lokaliseeritakse probleem eelmise vooru osalise või täieliku kordusega (*ah tänava pääl?*). Neljanda variandina võib kuulaja pakkuda oma tõlgenduse eelnevale voorule, millele oodatakse seejärel heakskiitu (*täna ma- täna olid matused, eilses lehes oli pjilt ka sest emast=ä. (0.8) pojad peredega avaldavad kaastunnet. – poegadele p(h)eredega=vä.*). (Hennoste 2001: 181–182)

2. Küsimus ja vastus

Peatükis antakse ülevaade küsimustest ja vastustest kirjakeeles ning suulises keeles. Kirjakeele tüpoloogia järgi moodustavad küsimus ja vastus küsilause–vastuslause ühendi. (Metslang 1981: 126–127) Suulises kõnes nimetatakse küsimuse ja vastuse ühendit vestlusanalüüsi terminites küsimus–vastuse naabruspaariks. (Schegloff, Sacks 1973: 295–296)

Kirjakeele küsimuste ülevaade põhineb peamiselt Helle Metslangi raamatul „Küsilause eesti keeles“ (1981) ja „Eesti keele süntaksil“ (2017), mille kommunikatiivsete lausetüüpide peatüki autor on samuti Metslang. Bakalaureusetöö teemast tulenevalt antakse põhjalikum ülevaade avatud küsimustest. Grammatikad kasutavad terminit *eriküsilause*, kuid siinse töö teemast lähtuvalt kasutatakse siin suulise keele tüpoloogia terminit *avatud küsimus*. Thompson jt 2015. aasta monograafia „Grammar in everyday talk: building responsive actions“ põhjal tuuakse välja inglise keele avatud küsimuste jagunemine. Eesti keele avatud küsimusi käsitletakse Rummi (2016) artiklile toetudes.

Kirjakeele küsimuste vastuste iseloomustamisel toetutakse Metslangi 1981. aasta teosele. Põhjalikumalt tutvustatakse avatud küsimuste vastuseid, mille ülevaates toetutakse Thompsoni jt (2015) monograafia. Eesti keele avatud küsimuste vastuste ülevaade antakse Andra Rummi 2018. aasta artikli „Kas vastata lühidalt või pikalt? Avatud küsimuste vastused eesti suulises suhtluses“ põhjal.

2.1. Küsimuse iseloomustus ja põhitüübid

Eesti keeles väljendatakse küsimust küsilausega ehk interrogatiivlausega. Küsimuse peamine ülesanne on küsija infolünga täitmine. (EKS 2017: 518) Metslang (1981: 10–11) on välja toonud kolm küsilause eritunnust. Esiteks, lause moodustab kommunikatiivselt ja loogiliselt küsimust. Teiseks, küsilause ja sellele järgnev vastus moodustavad küsilause-vastuslause ühendi. Kolmandaks, küsilause võib eristuda teistest

lausetüüpidest küsipartiklite, küsijätkude, pöörd sõnajarje ja intonatsiooni abil. Kõigi kolme tunnusega küsilauseid on päris küsilauseid, puuduva tunnusega küsilauseid jäävad kategooria äärealadele. (Metslang 1981: 10–11)

Küsimusi liigitatakse lähtuvalt sellest, kas nende vastusevariandid on küsimusega ette antud või mitte. Cambridge inglise keele grammatika järgi jagunevad küsimused avatud ja suletud küsimusteks. Avatud küsimustel on mitu potentsiaalset vastusevarianti, näiteks küsimusele *Kui suuremeelne sa oled?* (ingl *How generous are you?*) on palju võimalikke vastuseid. Suletud küsimuste vastusevariandid on ette antud, näiteks küsimusele *Kas sa oled suuremeelne?* (ingl *Are you generous?*) on kaks vastusevarianti – *jah* või *ei*. (Huddleston, Pullum 2002)

„Eesti keele süntaks“ (2017: 518) jagab küsimused kolme põhitüüpi: üldküsimus, alternatiivküsimus ja avatud küsimus². Jagunemine toimub selle järgi, mida soovitakse küsimusega teada saada. **Avatud küsimus** ei sisalda endas vastusevariante, millega peaks küsimusele vastama. Lünka teadmistes näitab küsisõna või küsifraas, nt *kes*, *mis*, *kus*, *millal*, *kuidas*, *mis kell*, *kui palju*, *kui kaua* (vt näide 2). **Üldküsimus** küsib küsimuse sisu tõlevastavuse kohta, seda vormistatakse tavaliselt küsipartikliga *kas* (vt näide 3). **Alternatiivküsimus** pakub välja vastusevariandid, millest ühega peaks vestluskaaslane vastama. Vastusevariantide loetelu vormistatakse rinnastusega *või* abil (vt näide 4). (EKS 2017: 518–519)

(2) *Kes krõbistab? – Hiir*

(3) *Kas Indiasse sõiduks on vaja viisat? – Jah, on küll / Ei, ei ole*

(4) *Kas teie koolis on tänavu aktus 1. või 2. septembril? – 1. septembril / 2. septembril*

2.1.1. Avatud küsimus

Siinne bakalaureusetöö käsitleb küsisõnaga *kuidas* vormistatud avatud küsimusi ja nende vastuseid. Avatud küsimusi formuleeritakse küsisõna või küsifraasiga, mis moodustavad küsituumi. Selleks võib olla küsisõna (nt *kes*) või küsifraas (nt *kui vana*). Küsituum

² Nemad kasutavad terminit *eriküsilause*.

märgib ära küsimuse mõjuala: „lünk situatsioonis, mille sisukat täitmist vastajalt nõutakse.“ (EKG II 1993: 170)

Avatud küsimustes esinevad küsisõnana relatiivpronoomenid *kes, mis, kumb, milline, missugune* jne, proadverbid *kuhu, kus, kust, millal, kunas, kuidas, miks, milleks, mismoodi, misjaoks* jne. Küsifraasid moodustatakse peamiselt küsisõnade *kui* ja *mis* abil, moodustades *kui*-sarja ja *mis*-sarja: *kui palju, kui kaugel, kui kaua; mis värvi, mis päev, mis kell*. Küsifraase moodustatakse ka muude küsisõnade ja küsiühenditega: *mitu päeva, mil viisil, kumb käsi, mille tõttu*. (EKS 2017: 524–525)

Thompson jt (2015) on uurinud avatud küsimusi inglise keele argisuhtluste põhjal. Autorite järgi saavad avatud küsimused olla kitsad (ingl *specifying*) ja avarad (ingl *telling*). Küsimuste tüüpe eristatakse mitme näitaja järgi. Esiteks, küsimuste tüüpe kasutatakse erinevates positsioonides: kitsad küsimused esinevad pea alati teemajätkajatena, mis arendavad edasi juba käsil olevat teemat. Avarad küsimused on põhiliselt teemapakkujad ehk nendega alustatakse uut teemat. (Thompson jt 2015: 45–46)

Avatud küsimuse tüübi määramiseks on erinevaid viise. Tüübi kindlaks tegemisel on oluline arvestada vestluse kontekstiga ja mõista, kuidas vestlejad konkreetses situatsioonis küsimust tõlgendavad. Lisaks kontekstile võib küsimuse tüübi kohta infot saada küsisõnast. Mõlemal küsimuse tüübil esineb neile tunnuslikke küsisõnu. Kitsastele küsimustele omased küsisõnad on *milline* ('what kind of N'), *kui palju* ('how much N'), *mitu* ('how may N') ja *kui* + adjektiiv ('how Adj'). Avarate küsimuste puhul esineb sagedamini küsisõnu *miks* ('why'), *kuidas* ('how') ja *mis* ('what'). Kuigi küsisõna ja soovitud vastuse vahel on seos, ei saa ainult küsisõna järgi vastuse vormi valida, kuna kahe küsimuse tüübi küsisõnad võivad kattuda, näiteks küsisõnad *mis* ('what') ja *kuidas* ('how') saavad esineda mõlema tüübi küsimustes. (Thompson jt 2015: 45–46)

Eesti suulise keele avatud küsimusi on käsitletud Andra Rumm artiklis „Avatud küsimused suulises argivestluses“ (2016). Artiklist ilmneb neli peamist avatud küsimustega tehtavat suhtlustegevust: infosoov, retooriline küsimus, partneri parandusalgatus ja enesele suunatud küsimus (vt ptk 1.1.). (Rumm 2016: 836) Kõige rohkem vormistatakse avatud küsimusena infoküsimusi, need moodustasid kokku veidi üle poole küsimustest. Käesolevas töös vaadatakse eelmainitud suhtlustegevustest

infooove. Retoorilisi küsimusi, partneri parandusalgatusi ja enesele suunatud küsimusi ei käsitleta.

Rummi uurimuse põhjal moodustatakse avatud küsimusi kõige rohkem küsisõnaga *mis* (172 korral 278 küsisõna hulgas, sh *misasi* ja *mis* küsifraasid). Teine enim kasutatud küsisõna oli *kuidas*, mida esines 35 küsimuses. (Rumm 2016: 845) Kaks sagedamini esinevat küsisõna *mis* ja *kuidas* on kõige üldisema sisuga ja võivad tähistada mitmeid semantilisi kategooriaid (EKS 2017: 526). *Kuidas*-küsimusega saab küsimustada järgmiseid kategooriaid (vt näited 5–11): viisi (5), situatsiooni (6), põhjust (7), otstarvet (8), seisundit (9), vahendit (10) ja omadust (11). (Metslang 1981: 77–83, 90–92)

(5) *Kuidas äri läheb? – Päris hästi*

(6) *Kuidas su õega lood on? – Teda opereeriti*

(7) *Kuidas minister su jutule võttis? – Vana tutvuse poolest*

(8) *Kuidas sa nii vaikselt sisse said? – Kikivarvul*

(9) *Kuidas uued majad paiknevad? – Lähestikku*

(10) *Kuidas uued majad värvitud on? – Pintsliiga*

(11) *Kuidas see supp sulle tundub? – Soolane*

2.2. Vastuse iseloomustus

„Vastus on lausung, millega reageeritakse kaasvestleja küsimusele.“ (Metslang 1981: 126) Koos küsilausega moodustab see küsilause–vastuslause ühendi. Vastuse semantilised ja süntaktilised tunnusjooned tulenevad küsilausest. Üldküsimuse vastus võib olla üksnes verb või tõeväärtuse väljendamine (jaatus või eitus). Alternatiivküsimuse vastus võib piirduda tõese alternatiivi nimetamisega. Avatud küsimuse vastuseks võib olla vaid küsimuse lünka täitev tähendusüksus. (Metslang 1981: 10, 127, 130–131)

Täitmist vajava lünga määrab küsituum. „Vastuses tuleb küsituum asendada sisuka moodustajaga, mis oma üldkategoriaalse tähenduse, semantilise ja süntaktilise funktsiooni ning morfoloogilise vormi või substitutsiooniklassi poolest mahub küsituumaga etteantud raamidesse.“ (EKG II 1993: 170) Vastuslause on Metslangi järgi üldiselt elliptiline, st küsimuse elemente vastuses ei korrata. (EKG II 1993: 170)

2.2.1. Avatud küsimuse vastused suulises suhtluses

Inglise keele avatud küsimuste vastuseid on põhjalikumalt uuritud Thompsoni jt 2015. aasta monograafias „Grammar in everyday talk: building responsive actions“. Uurimusest selgub, et inglise keele avatud küsimused jagunevad kaheks: kitsad ja avarad. (Thompson jt 2015: 20–21) Kitsad küsimused ootavad vastuseks fraasi, mis edastaks soovitud informatsiooni (vt näide 12). Kitsa küsimuse normijärgne vastus ei ole vormistatud lausena. Avarad küsimused ootavad pikka, mitme lausega vormistatud vastust (vt näide 13). (Thompson jt 2015: 23, 37)

(12) Millal on järgmised valimised? – Kaks tuhat neli. (ingl *When's the next elections? – Two thousand and four.*)

(13) Mida te täna tegite? – Ma käisin toidupoes ja me käisime kaubanduskeskuses. Ostsime vitamiine. (ingl *So what did you guys do today? – I went grocery shopping and we went over to the mall. Bought some vitamins.*)

Thompsoni jt (2015) järgi saab inglise keeles avatud küsimusele vastata kolme grammatilise konstruktsiooniga (vt tabel 1). Fraasivastus annab soovitud informatsiooni edasi fraasiga, küsimuse elemente vastuses ei korrata. Vastuseks võib olla nimisõna, nimisõnafraas, adjektiiv või adverbiaal (*Mis te täna tegite? – Süüa.*). Laiendatud lausevastuse puhul vormistatakse info täislauseks ja vastuses korratakse küsimuse elemente (*Mis te täna tegite? – Me tegime süüa.*). Mitteseotud lausevastuse alla kuuluvad küsimusega grammatiliselt mittesobituvad vastused, mis võivad olla vormistatud ühe või mitme lausena (*Mis te täna tegite? – Ma käisin toidupoes ja me käisime kaubanduskeskuses. Ostsime vitamiine.*). (Thompson jt 2015: 23, 28, 32) Siinse töö analüüsis ei eristata laiendatud lausevastust ja mitteseotud lausevastust ning neid vaadatakse ühiselt lausevastuse mõiste all.

Eesti keele suulise suhtluse vastuseid käsitletud Andra Rumm 2018. aasta artiklis „Kas vastata lühidalt või pikalt? Avatud küsimuste vastused eesti suulises suhtluses“. Rummi uurimuse põhjal järgitakse eesti keeles vastuse formuleerimisel üldjoontes samu suhtluslikke norme kui inglise keeles. Erinevus eesti ja inglise keele vahel ilmneb näiteks fraasivastustes. Inglise keele põhisest Thompsoni jt (2015) uurimusest üle võetud termin

fraasivastus ei hõlma originaalkäsitluses verbivastuseid, kuna inglise keeles ei saa verb üksi lauset moodustada. Eesti keeles on ühesõnalised verbivastused finiiitverbi kujul võimalikud, mistõttu liigitatakse siin töös seesugused variandid fraasivastuste alla. (Rumm 2018: 299)

Tabel 1. Avatud küsimuse vastusevariandid Thompsoni jt (2015: 17) ja Rummi (2018: 299) järgi

Avatud küsimuse tüüp	Fraasivastus (ingl <i>phrasal response</i>)	Laiendatud lausevastus (ingl <i>expanded clausal response</i>)	Mitteseotud lausevastus (ingl <i>unrelated clausal response</i>)
	nimisõna, nimisõnafraas, adjektiiv, adverbiaal	täislause	üks või mitu küsimusega morfosüntaktiliselt sidumata lauset
Kitsas Millal järgmised valimised?	<i>Kaks tuhat neli. on</i>	<i>Järgmised valimised on kaks tuhat neli.</i>	<i>Seadus ülteb, et iga nelja aasta tagant.</i>
Avar Mis te täna tegite?	<i>Süüa.</i>	<i>Me tegime süüa.</i>	<i>Ma käisin toidupoes ja me käisime kaubandus-keskuses. Ostsime vitamiine.</i>

3. Materjal ja meetod

Bakalaureusetöös kasutatud materjal pärineb Tartu Ülikooli suulise keele korpusest. Korpus koosneb 3927 lindistusest (703 tundi), millest on transkribeeritud umbes kaks miljonit sõna. See sisaldab nii institutsionaalseid vestlusi kui argivestlusi, telefonivestlusi ja silmast silma vestlusi. Kõik korpuse vestlused on spontaansed. Enamik korpuse materjalist on audiosalvestised, mis on transkribeeritud vestlusanalüüsi transkriptsiooni põhimõtete järgi.³ Suulise keele varieerumise tõttu otsiti kõikide *kuidas*-küsimuste leidmiseks korpusest lisaks kirjakeele normingukohasele variandile *kuidas* ka suulisele keelele omaseid erinevaid hääldusvariante, näiteks *kuda* ja *kudas*.

Töös on kasutatud argivestlusi ja institutsionaalseid vestlusi. Transkriptsioonifailidest leiti ja eraldati kõik *kuidas*-küsimused nendele järgnevate vastustega. Konteksti mõistmiseks kaasati lõiku naabruspaarile eelnevaid ja järgnevaid voore. Töö materjaliks on 92 *kuidas*-küsimust sisaldavat vestlust, 57 institutsionaalset vestlust ja 35 argivestlust, kus esines kokku 208 *kuidas*-küsimust: 95 küsimust oli argivestlustest, 113 insititutsionaalsetest vestlustest. Analüüsist jäid välja mitmeosalised küsimused, parandusalgatused ja pakutud vastustega küsimused. Töö keskmes on vastused, mistõttu jäid analüüsist välja küsimused, mis ei saanud vastust. Kokku on analüüsitavaid näited 80, millest 47 pärinevad institutsionaalsetest vestlustest ja 33 argivestlustest.

Analüüsitavad argivestlused on silmast silma vestlused, kus osalejad on sugulased, sõbrad või tuttavad. Institutsionaalsed vestlused leiavad aset nii silmast silma kui telefoni teel, kus osapoolteks on üldjuhul klient ja teenindaja, dispetšer, maakler jt.

Analüüsis on järgitud ühe põhilise suulise keele uurimismeetodi, vestlusanalüüsi põhimõtteid. Vestlusanalüüs on mikroanalüüs, mis sai alguse 1960. aastatel sotsioloog Harvey Sacksi ning kolleegide Emanuel Schegloffi ja Gail Jeffersoni igapäevakeele struktuuriuuringutest. Meetodi esialgne eesmärk oli suhtluse, mitte keele uurimine. Sacks leidis, et suulise suhtluse struktuuri saab kõige paremini uurida loomuliku suulise keele lindistuste põhjal. Kuigi meetodit rakendati algselt institutsionaalse suhtluse peal, leiti, et

³ Info suulise eesti keele korpusest ja korpuse administraatorilt Andriela Rääbiselt.

piirangutest vaba argikeel on uurimisobjektina loomulikum. Sacks ja kaastöölised olid ühed esimesed, kes lükkasid ümber väite, et suuline argisuhtlus on reegliteta kaos. Nad leidsid, et suulises suhtluses on kindlad normid, mille rikkumine on vestluses selgelt tajutav. (Hutchby, Hooffitt 2006: 17; Kasterpalu, Gerassimenko 2006: 112; Hennoste 2000b: 1120)

Vestlusanalüüsi eesmärk on leida suhtluses normid ning analüüsida, kuidas nende järgmine ja eiramine vestlust mõjutab. Uuritavat nähtust vaadeldakse iseseisvalt, proovimata selle abil mingit varasemat teooriat tõestada. Vestlusanalüüsi põhiliseks analüüsivõtteks on järgneva voo tõestusprotseduur (ingl *next-turn proof procedure*). Vestleja iga voor väljendab tema arusaama eelmisest voorust. See tõlgendus eelmisest voorust võib olla sama kui vestluskaaslasel, kuid võib sellest ka erineda. Ka see väljendub omakorda järgnevates voorudes. (Hutchby, Wooffitt 2006: 15; Kasterpalu, Gerassimenko 2006: 115–116; Hennoste 2003: 240)

Järgneva voo tõestusprotseduuri töötamist näeb näites 14, kus ema ja poeg räägivad peatsest lastevanemate koosolekust (näide Hutchby, Wooffitt 2006: 15–16). Ema küsib pojalt *Kas sa tead, kes sinna koosolekule läheb?* (rida 01), mida võib tõlgendada kaheti: a) ema soovib infot koosolekule minejate kohta või b) ema kasutab küsimust eelteatena, st ta soovib ise teatada, kes koosolekule lähevad. Esimene variant soovib vastuseks infot, teisel juhul on normiks küsida täpsustav küsimus, mis annab vestluskaaslasele võimaluse oma uudist teatada. Poja vastus (rida 02) näitab, et ema voo tõlgendati kui eelteadet. Ema vastus *Ma ei tea!* (rida 03) näitab, et poja tõlgendus ema esimesest voorust oli vale, mispeale poeg vastab (rida 04) informatsiooniga, mida ema algselt soovis.

(14)⁴

01 Ema: Kas sa tead, kes sinna koosolekule läheb?

02 Poeg: Kes?

03 Ema: Ma ei tea!

04 Poeg: Aa, arvatavasti härra Murphy ja isa ütles, et proua Timpte ja mõned õpetajad ka.

⁴ Hutchby, Hooffitt 2006: 15–16, siinse autori tõlge.

4. Vastused *kuidas*-küsimustele

Bakalaureusetöö analüüsipeatükk on jaotatud kaheks: vastused *kuidas*-küsimustele institutsionaalses suhtluses ja vastused *kuidas*-küsimustele argisuhtluses. Töö eesmärgist lähtuvalt on analüüsiosa jaotatud alapeatükkideks selle järgi, kas vastus vormistati fraasivastusena või lausevastusena. Analüüsipeatüki lõpus tehakse ülevaade analüüsitud materjalist ja esitatakse bakalaureusetöö tulemused.

4.1. Vastused *kuidas*-küsimustele institutsionaalsetes vestlustes

Järgnevalt antakse ülevaade institutsionaalsetes vestlustes fraasi- ja lausevastuseid saanud *kuidas*-küsimustest. Materjalis oli 47 küsimust, millest 23-le vastati fraasivastusega, 24 vastust vormistati laiendatud või mitteseotud lausevastusena. Enamik küsimus-vastuste naabruspaaridest pärines telefonivestlustest, silmast silma vestlustest oli materjalis viis küsimust. Vestluste üheks osapooleks oli asutuse või ettevõtte esindaja: teenindaja, infotelefoni töötaja, taksofirma dispetšer, reisibüroo töötaja, haigla registratuuri teenindaja. Teine osapool oli igas vestluses klient. Vestluste teemaks oli enamasti ettevõtte või asutuse pakutavad teenused ja/või aja broneerimine pakutava teenuse kasutamiseks.

4.1.1. Fraasivastused institutsionaalsetes vestlustes

Peatükis tuuakse välja fraasivastuste tüüpjuhud institutsionaalsetes vestlustes. Materjalis esines 23 fraasivastuse saanud kitsast küsimust, millest 22 ootasid vastuseks andmeid: nime, telefoninumbrit, korteri numbrit jm. Ühel korral oli tegu täpsustava küsimusega, mis küsis infot maksmissüsteemi kohta. Avaraid küsimusi siinse peatüki materjalis ei esinenud. Institutsionaalsetes vestlustes fraasivastuse saanud küsimused ei alustanud uut teemat, vaid olid teemajätkaja positsioonis. Küsisõna *kuidas* hääldusvariantidest esines lisaks variandile *kuidas* ka variant *kudas*. 23-st küsimusest 22 pärinesid telefonivestlustest, ühel juhul oli tegu silmast silma vestlusega.

Näide (1) illustreerib nimepäringut institutsionaalses vestluses. Arst (H) helistab haigla registratuuri (V), et saada oma patsiendile protseduuri aeg (näites ei ole esitatud).

(1)⁵

- 01 V: **nii, kuidas nimi on.**
02 H: **e Taimre Eeva.**
03 (...)
04 V: re Eeva jah, sai kirja.
05 H: ai[täh?]
06 V: [mh]mh palun?

Leides mõlemale osapoolle sobiva aja, alustab V kitsa küsimuse formuleerimist partikliga *nii* (rida 01). Antud positsioonis osutab *nii*, et vestlus liigub edasi uue alateemaga (Keevallik 2010: 160). Järgneb kitsas infoküsimus *kuidas nimi on* (rida 01), mis ootab vastuseks lühikest infokildu. H alustab vastust lühikese üneemiga *e* (rida 02). Üneemide esinemine fraasivastuste ees on normipärane ega viita probleemile (Thompson jt 2015: 36). Seejärel annab H patsiendi ees- ja perekonnanime fraasivastusena (rida 02), vastuses ei ole verbi ning seal ei korrata küsimuse elemente. Vastus sobib semantiliselt ja grammatiliselt küsimusega. Real 04 fikseerib V eelmise vooru informatsiooni korrates sellest elemente – *re Eeva jah* kinnitab patsiendi nime, *re* rea alguses on tõenäoliselt perekonnanime lõpu kordamine. V jääb vastusega rahule ja sulgeb sekventsi fraasiga *sai kirja* (rida 04).

Sarnaselt sõnastatakse institutsionaalses suhtluses fraasivastusena ka muud konkreetset informatsiooni, näiteks telefoninumbreid, aadresse või sihtnumbreid. Näites (2) helistab klient (H) telefonioperaatorile (V), et saada infot oma lepingu kohta.

(2)

- 01 H: [.hhh] ee ma tahtsin: `küside=et kas on võimalik kont`rollida et kas
02 mu: `tähtajaline leping Telefoniga on `lõppend,

⁵ Vt transkriptsioonimärke lisast 1.

- 03 V: **ja kuidas `number on palun**
- 04 H: **ee üks `viis, kaks öheksa `seitse neli kaks `null.**
- 05 (0.4)
- 06 V: ja kellele `kuulub palun

V küsib kliendi telefoninumbrit (rida 03) alustades voores sidesõnaga *ja*, mis viitab selles positsioonis teema jätkumisele (niisamuti real 06). Institutsionaalsetes vestlustes saab voores alguline *ja* tähistada, et küsimus tuleneb bürokratlikest eesmärkidest (nt küsija täidab ankeeti, mille jaoks on vaja infot) (Heritage, Sorjonen 1994: 23). Järgneb kitsas küsimus *kuidas `number on palun* (rida 03), mis ootab vastuseks kindlat infot. H alustab fraasivastust (rida 04) üneemiga *ee* ning ütleb oma telefoninumbri ühes voores. Vastuses ei korrata küsimuse elemente ja see vormistatakse ilma verbita. Peale lühikest pausi (rida 05) jätkab V vestlust uue andmeid ootava küsimusega (rida 06), mis näitab, et eelmine vastus oli tema jaoks sobiv. Üldiselt edastatakse pikemaid numbreid mitme voores vältel (vt näide 3), sest terve numbri korraga edastamine võib tekitada vestluses probleemi (Hennoste jt 2009: 348). Antud näites probleemi ei teki. Selles mängib tõenäoliselt rolli V ametikoht, kus telefoninumbrite kirjutamine on rutiinne tegevus, millega ollakse harjunud.

Thompson jt (2015: 39–40) on inglise argisuhtluse põhjal väitnud, et lausevastus võib vältida mitu voores. Eesti institutsionaalse suhtluse materjali põhjal saab väita, et eesti keeles võivad läbi mitme voores vältida ka fraasivastused. Seda tuleb ette pikemate numbrite edastamisel, nt telefoninumbri, sihtnumbrid või isikukoodid. Selline variant esineb näites (3), kus H helistab hambakliinikusse (V), et hambaarsti juurde aega kinni panna (näites ei ole esitatud).

- (3)
- 01 V: **[.hhh] ja `kuidas=see te: (0.7) telefoni`number on**
- 02 (0.4)
- 03 H: **ää viis=`kaks,**
- 04 (0.2)
- 05 V: jaa?

06 (0.2)
 07 H: **neli viis (.) `üheksa?**
 08 (0.3)
 09 V: *mhmh*
 10 H: **`kaheksa üks kuus.**
 11 (0.7)
 12 V: *mhmh .hhh* siis kell `kuus neljas või täendab `kümnes no`vember
 13 `neljapäev=ja: doktor `Poolitsa juurde.

Real 01 küsib V helistaja telefoninumbrit, vormistades selle kitsa küsimusena, mis ootab lühivastust. Erinevalt näitest (2) annab siinses näites H numbri mitme vooru jooksul 2–3 numbri kaupa. Vastus algab real 03 üneemiga *ää* ja jätkub ridadel 07 ja 10. Numbrit edastavate voorude lõpus muutub intonatsioon. Tõusev, muutumatu või poollangev intonatsioon näitab vestluskaaslasele, et informatsioon on poolik. Langev intonatsioon viitab lõpetatusele. (Hennoste jt 2009: 348) Sarnaselt kasutatakse intonatsiooni materjali kõigis sarnastes numbreid edastavates vestlustes. Numbrivoorude vahel, ridadel 05 ja 09 fikseerib V info kättesaamist. Ridadel 12–13 näitab V tagasisidepartikliga *mhmh*, et vastus oli sobiv, ja jätkab broneeritud hambaarstiaja kordamisega (Hennoste 2000d: 1366).

Näidetes 1–3 esitatud küsimused peegeldasid kindlaid semantilisi kategooriaid ja ootasid vestluskaaslaselt vastuseks konkreetset infokildu. Institutsionaalses vestluses esineb ka küsimusi, mille kategooriat ei saa selgelt määratleda. Sellised küsimused võivad sarnaneda avaratele küsimustele, kuid küsimuse tüübi mõistmiseks peab arvestama sellele järgnevate voorudega. Näidet sellisest küsimusest näeb näites (4), kus H helistab tervisekeskusesse (V), et saada infot puhkusepaketi kohta. H esitab küsimusi tervisekeskuse teenuste kohta, millest üks on booling.

(4)
 01 H: ***mhmh mhmh .hhhhh* a kuidas selle `maksmisega `maksmisega
 02 **on.=**
 03 V: **=koha`peal `sulas või `kaardiga.****

- 04 H: aa (.) mhmh et seda enne=*eelnevalt ei ole `vaja jah,*
 05 V: =jah, ei ole.
 06 H: mhmh .hhhhh no eks me sis *`mõtleme ja et siis ma helistan*
 07 *`tagasi.=*

Booilingumänguga seoses esitab H küsimuse *a kuidas selle `maksmisega `maksmisega on.* (rida 01–02). Küsimuse semantiline kategooria ei ole selge (vrd näiteid 1–3), mistõttu küsimus mõjub avara küsimusena, mis ei otsi kindlat infokildu, vaid pigem pikemat selgitust maksmisüsteemi kohta. Antud situatsioonis võib küsimuse hägusus olla tingitud ka tundlikust teemast, rahast rääkimine võib olla inimeste jaoks ebamugav. Vestluskaaslane vastab küsimusele fraasivastusega *=koha `peal `ulas või `kaardiga* (rida 03). Vastuse vormist selgub, et vestluskaaslane tõlgendas seda kitsa küsimusena.

Erinevalt argivestlustest, mille eesmärk võib olla nii informeerimine kui suhte hoidmine, on institutsionaalse vestluse eesmärk informatsiooni edastamine (Hennoste 2000a: 47). Vestlussituatsioonile kohaselt annab V vastusega (rida 03) võimalikult palju informatsiooni. Vastus annab infot nii tasumise koha kui maksevõimaluste kohta. Järgmisest voorust selgub (rida 04), et H huvi on maksmise ajast. Partikkel *aa* vooru alguses viitab, et tegu on H jaoks uue informatsiooniga (Kasterpalu, Hennoste 2016: 150–151), millele järgneb järeldus *et seda enne=*eelnevalt ei ole `vaja jah.** Sellises positsioonis laiendava küsimuse küsimine ei viita probleemile, antud juhul annab see H-le võimaluse enda jaoks olulist infot üle küsida (Fox, Thompson 2010: 142).

Institutsionaalsete vestluste näidete hulgas esines ka küsimusi, mille vastustega tekkisid sisulised probleemid. Tavaliselt oli probleemi tekitajaks inimese omapärane nimi. Näites (5) on näha tekkinud probleemi lahendamise kulgu.

- (5)
 01 V: *`nii ja kuidas `nimi on*
 02 H: *mt=.h ää `Leeni `Dikteff.*
 03 (1.0) ((kuulda teiste inimeste jutt))
 04 V: L[eeni]

05 H: [Leen]i, (.) ja siis `Diktef on nõrk `tee,
06 (0.7)
07 V: nii?
08 (.)
09 H: ii (0.4) kaa (.) tee?
10 (0.5)
11 V: [jaa?]
12 H: [ee ja] kaks `ehvi.
13 (1.6)
14 V: `ii ja kaks [ehvi.]
15 H: [ee] ja kaks eh[vi.]
16 V: [a] `ee jah,
17 H: [mhmh]

Näites (5) helistab patsient (H) hambapolikliinikusse (V) sooviga saada hambaarstile aega (näites mitte esitatud). Pärast sobiva aja leidmist esitab V kitsa küsimuse *kuidas `nimi on* (rida 01). Kindlat infot, näiteks nime või telefoninumbrit, ootavate küsimuste puhul on tegu kitsa küsimusega (Thompson jt 2015: 20). H vastus algab üneemiga *ää*, millele järgneb tema ees- ja perekonnanimi *`Leeni `Dikteff* (rida 02). Vastuses ei korrata küsimuse elemente ega kasutata verbivormi. Peale ühesekundilist pausi (rida 03) algab läbi kümne vooru vältav parandus, kus H ütleb tähthaaval V-le oma nime. Igale H-i voorule reageerib V andmaks teada, et on infost aru saanud ja on valmis järgmiseks infokilluks. V kasutab tagasisidepartikelid *jah, nii* ning äsjaöeldud vooru kordamist (rida 07, 11, 14, 16), mis on tavalised tagasiside andmise viisid eesti suhtluses. (Hennoste jt 2009: 349)

Siin kasutatud institutsionaalsete vestluste materjalis said fraasivastuseid vaid kitsad küsimused. Kõik vastused olid suhtlusesse sobivad ja normikohased, ühelgi korral ei esinenud vastuse vormist ega pikkusest johtuvat probleemi. Materjali hulgas esines küll vestlusi, milles esines sisulisi probleeme, kuid need ei määranud vastuseformaati probleemseks. Siinsed tulemused kattuvad Rummi (2018) eesti argisuhtluse põhjal tehtud

uurimuse fraasivastuste tulemustega ja suuresti ka Thompsoni jt (2015) inglise argisuhtluse põhjal saadud tulemustega. Erinevusena selgus siinse töö materjalist, et eesti suhtluses saavad fraasivastused vältida ka läbi mitme vooru ega pea jääma ühe vooru piiresse.

4.1.2. Lausevastused institutsionaalsetes vestlustes

Käesolevas peatükis tuuakse välja institutsionaalse vestluse lausevastuste tüüpjuhud. Siinses materjalis esines 24 lausevastuse saanud avarat küsimust, millest 19 olid teemajätkaja ja viis teemapakkuja rollis. Informatsiooni sooviti enamasti pakutavate teenuste kohta, nt *kuidas laevapiletitega lood on*. Erinevalt fraasivastuse saanud institutsionaalsetest küsimustest, kus 23 küsimusest 22 ootas vastuseks andmeid (vt ptk 4.1.1.), esines lausevastuse saanud küsimuste hulgas seesuguseid kuus. Andmeid ootavatele küsimustele vormistati lausevastus mõttepausist tuleneva edasilükkamise, vestluse sisust tulenevate eripärasuste või küsimuse vale eelduse tõttu. Kitsaid küsimusi esines siinses peatükis kuus. Materjali 24-st küsimusest 20 pärines telefonivestlustest ja neli silmast silma vestlustest. Küsisõna hääldusvariantidest esines küsimustes vaid variant *kuidas*.

Näites (6) näeb institutsionaalsele vestlusele tavapäraselt lausevastuse saanud infopäringut, kus soovitakse infot teenuse kohta. H helistab ülikooli raamatukokku, et saada lisainfot sülearvutite laenutamistingimuste kohta.

(6)

01 H: .hh e `uvitaks sülearvutite laenutamis`tingimused=et=

02 V: =jah=

03 H: =**kuidas teil see `käib**.

04 V: **see on `nii nagu te laenutaksite raamatut neljaks tunniks**

05 **`korraga see on `tasuta, .h ja: `hetkel ei=ole `ühtegi vaba**

06 **arvutit aga `hommikupoolikul on `kindlasti rohkem. .hh ja te**

07 **`peate olema `kojulaenus`õigusega[::] `raamatukogu`lugeja.**

08 H: [mhmh]

09 (0.5)

10 H: .hh et `ommikul on elav `järjekord kes: varem `jõuab see [(.) `saab.]
 11 V: [jah,]
 12 põhimõtselt `küll=ja noh, `tuuakse ka `ära et nad nagu `liiguvad aga
 13 lihtsalt hetkel jah ja küllalt palju muidugi `kasutatakse `ka jah. .hh
 14 ja=sis on võimalus ka `pikendada. et kui te `neli tundi olete `ära
 15 kasutanud siss (.) saate ka `pikendada=vel.

Enne küsimuse vormistamist pakub H real 01 teema, millest ta soovib järgnevalt rääkida. Real 03 esitab H *küsimuse =kuidas teil see `käib*. Tegemist on avara küsimusega, mis ootab vastuseks pikemat kirjeldust laenutusprotsessist. V vastab küsimusele mitmelauselise selgitusega raamatukogu laenutuskorrast (read 04–07), milles annab infot laenutuspikkuse kohta ja ütleb, millal on suurem tõenäosus arvutit saada. Peale 0,5-sekundilist pausi (rida 09) jätkab H teemat laiendava küsimusega *.hh et `ommikul on elav `järjekord kes: varem `jõuab see [(.) `saab.]*. Sama teemaga jätkamisele osutab seal piiripartikkel *et*, mis näitab, et käesolev voor seostub eelmisega (Keevallik 2008: 148–149) Sellises positsioonis laiendava küsimuse esitamine ei viita probleemile, vaid annab H-le võimaluse enda jaoks uut informatsiooni üle korrata (vrd näide 4). (Fox, Thompson 2010: 142).

Näites (6) on näha lausevastuse edastamine ühes voorus. Institutsionaalse vestluse lausevastuseid saab edasi anda ka mitme vooru jooksul. Selline variant on toodud näites (7), kus vestlevad kellassepp (K) ja klient (P.T) kellapoe vahetuspakkumisest. Klient läheb kellassepa juurde sooviga kella parandada. Kohapeal selgub, et parandamine ei ole finantsiliselt mõistlik ja kellassepp pakub välja variandi katkine kell uue vastu vahetada (näites mitte esitatud).

(7)
 01 P.T: **kuidas see vahetamine toimub.**
 02 K: **no tähendab=e (.) sellest me võtame natuke maha, (.) ütleme see**
 03 **ku maksab viiskend krooni (.) khm ((köhatab))**
 04 P.T: ja ma annan teile selle LOGU?
 05 K: **jah (.) ja sis=ma natuke võtan maha, ja sis ülejäänud teie**

06 **maksate, ja saate terve kella ja kuus kuud garantiid.**

07 P.T: ahah? (.) noo? (.) [päris soodne=ju.]

Real 01 esitab P.T avara küsimuse *kuidas see vahetamine toimub*, mis ootab vastuseks pikemat seletust kellade vahetamise kohta. Kellassepa lausevastus algab ridadel 02–03. Vastuses selgitatakse mitme lausega, kuidas vahetamine toimub. Real 04 esitab P.T sekvensi laiendava küsimuse *ja ma annan teile selle LOGU?*, millega väljendab imestust, et nii katkist kella saab vahetada. Real 05 vastab kellassepp P.T küsimusele ja jätkab seejärel eelmist vastust vahetussüsteemi kirjeldades (rida 05–06). Saadud vastus rahuldab P.T-d ja võtab selle vastu partikliga *ahah*, mis viitab, et ta sai vastusest aru ja et ta ei soovi lisainfot, ning sulgeb järjendi (Kasterpalu, Hennoste 2016: 149–150).

Vastuse vormistus ei olene alati küsimuse vormist, see võib tuleneda muuhulgas suhtlusprobleemist. Sellist olukorda näeme näites (8), kus K on reisibüroos sooviga osta lennupiletit Kölni. K ja reisibüroo teenindaja (T) otsivad sobivat lendu (näites mitte toodud) ja selle leides esitab T küsimuse *`kuidas=te=`maksate=h* (rida 01). Küsimus ei nõua pikka vastust, antud juhul oleks järelliikme positsioonis sobilik ka lühike fraas (nt kaardiga, sularahas vms), seega on tegu kitsa küsimusega.

(8)

01 T: **nii, (0.2) `kuidas=te=`maksate=h.**

02 (0.4)

03 K: **mm (0.3) * .hhhhh * (0.2) ma:=`maksan `kaardiga.**

04 (0.3)

05 T: mh`mh?

K alustab vastusevooru üneemiga *mm*, millele järgneb 0,3-sekundiline paus, seejärel kuuldav väljahingamine ja 0,2-sekundiline paus (rida 03). Seejärel formuleerib K lausevastuse *ma:=`maksan `kaardiga*, mille esimene sõna *ma* on venitatud (rida 3). Vastuses on mitmeid edasilükkamisvahendeid, nagu üneem, pausid, venitused, millest saab järeldada, et K valib oma vooru edasilükkamise ajal makseviisi (Hennoste 2000e: 2694). Lausevastusega vastamine võib samuti tuleneda makseviisi valimisest, K võib

kasutada seda edasilükkamisvahendina vastuse otsimiseks. Vaatamata vastuse vormist on see vestluskaaslasele sobiv, kuna sellega edastatakse küsitud informatsioon. T aktsepteerib vastuse real 05 tagasisidepartikliga *mhmh* (Hennoste 2000d: 1366).

Näide (9) illustreerib institutsionaalse vestluse lausevastust, millega ei jääda rahule. Klient (H) helistab kinnisvaramaaklerile (V) soovides informatsiooni hetkel saadaolevatest ühe- ja kahetoalistest üürikorteritest (näites mitte esitatud).

(9)

01 H: ahah. (.) seal `Mõisavahes kuidas nende: korterite: (.) kord on.

02 V: e `heas korras `korterid on.

03 (.)

04 H: re[`monditud siis.]

05 V: [`mõlemad] nii `ühetoaline kui `kahetoaline.

06 H: mhmh

07 V: aga `kahetoalise puhul: peate arvestama `sellega et siin nagu

08 `omanik tahab `ette `maksu saada et siis läheks nagu .hh ee (.) noh

09 (.) `kuus=tuhat `krooni nagu e- esialgu kõik see asi `maksma.

V annab ülevaate kolmest korterist, pärast mida H esitab avara küsimuse *seal `Mõisavahes kuidas nende: korterite: (.) kord on* (rida 01). Esitatud küsimus on ähmane ja annab vastajale suurema vabaduse vastamisel, küsimuse hägusust võimendab sõna *kord*, kuna *kord* on subjektiivne. V alustab vastuse formuleerimist lühikese üneemiga *e*, millele järgneb *`heas korras `korterid on*. (rida 02). Vastuses on verb ja V kordab vastuse elemente, seega on tegu lausevastusega. Pärast lühikest pausi esitab H täpsustava küsimuse *re[`monditud siis.]* (rida 04), mis osutab, et vastusega ei jäädud rahule ja H soovis pikemat kirjeldust korterite korra kohta. V vastab sellele peale rääkides, et mõlemad korterid on remonditud (rida 05), millele H reageerib tagasisidepartikliga *mhmh*. Seejärel liigub V edasi uue teemaga, hakates rääkima ettemaksust (read 07–09).

Siin kasutatud materjali institutsionaalsetes vestlustes said lausevastuseid nii avarad küsimused kui kitsad küsimused, millest enamik olid teemajätkaja positsioonis. 24-st esinenud küsimus-vastus naabruspaarist jäädi vastusega rahule 15 juhul. Üheksal korral

ei olnud vastus vestluskaaslase jaoks sobilik, kuna see jäi liiga lühikeseks või väheinformatiivseks. Seega oodati vastuseks pikemat või sisutihedamat lausevastust. Sarnaselt institutsionaalse vestluses fraasivastuseid saanud küsimustega esines ka lausevastuste seas sisulise probleemiga vestluseid, kuid see ei mõjutanud vastuseformaadi sobivust.

Siinse materjali põhjal saadud tulemused kattuvad varasemate eesti keele (Rumm 2018) ja inglise keele (Thompson jt 2015) põhjal saadud tulemustega. Inglise keele uurimuse küsimuste tüübid sobituvad eesti keelde, kus küsimused jagunevad samuti kitsasteks ja avarateks. Samuti sobitub eesti keelde vastuste jagamine fraasi- ja lausevastusteks. Thompsoni jt (2015) uurimuse järgi jäädakse avarate küsimuste puhul vestluses rahule mitmelauseliste vastustega, fraasivastuseid ja ühelauselisi vastuseid peetakse suhtluses sisuliselt ebapiisavateks. Sama väljendus siinse töö materjalis, kus vestluses mitesobilikuks osutunud vastused olid vormilt küll lausevastused, kuid jäid vestluses liiga lühikeseks.

4.2. Vastused *kuidas*-küsimustele argivestlustes

Järgnevalt antakse ülevaade argivestlustes fraasi- ja lausevastuseid saanud *kuidas*-küsimustest. Materjalis oli 33 küsimust, millest seitsmele vastati fraasivastusega, 26 korral lausevastusega. Kõik analüüsitud vestlused olid silmast silma vestlused. Materjalis vestlevad sugulased, sõbrad ja perekonnad omavahel igapäevaelust, hiljutistest sündmustest, eluolust.

4.2.1. Fraasivastused argivestlustes

Argivestluste materjalis oli seitse fraasivastuse saanud *kuidas*-küsimust. Argivestlustes said fraasivastuseid nii teemapakkuja kui teemajätkaja positsioonis olevad küsimused. Küsimustega uuriti enamasti vestluskaaslase eluolu kohta, nt *kudas`nemad seal elavad kah*. Institutsionaalsetes vestlustes fraasivastuseid saanud küsimused ootasid kõiki vastuseks lühikest infokildu, nagu nimi, telefoninumber või aadress (vt ptk 4.1.1.). Siinse materjali argivestlustes ei oodanud sellist informatsiooni ükski küsimus. Küsisõna hääldusvariantidest esines kolm varianti: *kuda*, *kuida* ja *kuidas*.

Argivestluse fraasivastust esindab näide (10), kus vestlevad vanaema (V) ja lapselaps (P) erinevatel teemadel.

- (10)
- 01 V: kas te olete (0.9) `saanud. (0.3) `no `ongi siin. (3.1) minul e `ooper
 02 puhub või: e ee möu- `mõurab sial sis ku ei ole mul `igav. (1.0)
 03 e=sie (1.0) **rägi kuda sis:=sul sie (0.2) `virmad ja värgid**
 04 **`lähevad jah.**
 05 (0.4)
- 06 P: **töötab.**
 07 (0.4)
- 08 V: `töötab?
 09 (0.6)
- 10 V: ni=et on ikka `edu loota (0.4) [loota]
 11 P: [noh]
 12 P: ((haigutab)) kurat seda teab.
 13 (0.3)
- 14 V: eeh (0.2) ja=näe `minul oli nisukene ja- jänt et (0.3) oleks pidand
 15 `Tartusse ek teisel tulema.

Ridadel 03–04 alustab vanaema uut teemat avara küsimusega *rägi kuda sis:=sul sie (0.2) `virmad ja värgid `lähevad jah*. Peale 0,4-sekundilist pausi annab lapselaps sellele ühesõnalise fraasivastuse *töötab* (rida 06). Vanaema ei jää saadud vastusega rahule. Rahulolematust väljendab parandusalgatus, kus vanaema kordab lapselapse vastust (rida 08). Lapselaps ei reageeri parandusalgatusele ja peale 0,6-sekundilist pausi esitab vanaema väite *ni=et on ikka `edu loota*, millele lapselaps lõpuks reageerib sisutühja lausega *kurat seda teab*. Kuigi vanaema ei saa ka siis oma küsimusele oodatud vastust, lõpetab ta selle teema ja alustab real 14 enda elust rääkimisega.

Argiveestluse fraasivastuste hulgas esines näiteid, mille analüüs vestlusanalüüsi meetodil ei olnud võimalik. Üheks selliseks oli näide 11, kus tekitas segadust osapoolte rohkus. Kolm sõbrannat, L, M ja T, jutustasid koolist ja hiljuti sooritatud eksamitest. Nii L kui M kirjutasid viimastel päevadel eksamit. L küsib selle peale [*noh, kuidas=sis `oli.*] (rida 14), mis võib olla suunatud mõlemale vestluskaaslasele.

- (11)
- 01 L: mis `sa=sis `teind oled.
- 02 (1.1)
- 03 M: `mina tegin `eksami eile?
- 04 (0.3)
- 05 L: `tegid=vä.
- 06 (.)
- 07 L: noh?
- 08 (.)
- 09 L: vene folk`loori=vä.
- 10 M: * ei=`teinud. * (.) ei [`üleeile tegin.]
- 11 T: [mina tegin `täna] eksamit.
- 12 (0.4)
- 13 T: * jee *
- 14 L: * jah * (.) [noh, kuidas=sis `oli.]
- 15 M: [ei, kule ma `tegin,] mis `pääv täna on.
- 16 T: **nõme.**
- 17 (0.4)
- 18 M: mis `pääv täna on.
- 19 {-}: khm
- 20 (0.9)
- 21 M: `teisipä[äv.]
- 21 L: [te]isipäev=jah.
- 22 M: `ei ma tegin=ja `eile. {-} [{}]

T reageerib ühesõnalise fraasivastusega *nõme* (rida 16), mis ei sisalda endas verbi ega küsimuse elemente. T vastusele ei reageeri vestluses mitte keegi. M jätkab oma eelmise teemaga ning L võtab uuesti sõna alles real 21, kus aitab M-il aru saada, mis päev hetkel on. Kuna kõik vestlusest osavõtjad räägivad samal teemal, on keeruline eristada, kellele

on küsimus suunatud ja kas sellega rahule jäädakse. Rohkemate osapooltega vestlustes esineb ka tihedamini pealerääkimist, mis samuti raskendab arusaamist.

Siinse materjali argivestlustes said fraasivastuse seitse küsimust, millest kolm olid teemapakkuja ja kolm teemajätkaja rollis. Ühe küsimuse puhul ei olnud võimalik kindlaks teha, kas tegu oli teemapakkuja või -jätkajaga. Argivestluses saadud fraasivastused ei sobinud küsijale kolmel korral. Esitatud küsimused olid mõeldud avara küsimusena, millele oodati pikka, jutustavat vastust. Nelja näite puhul ei saa vastuse sobivuse kohta kindlaid järeldusi teha, kuna sellele järgnevatest voorudest ei väljendu seisukoht vastuse suhtes. Seega jääb nende puhul lahtiseks, kas esitatud küsimus oli mõeldud avara või kitsana.

Seesuguseid tulemusi, kus enamiku näidete põhjal ei saa järeldusi teha, on keeruline varasematega kõrvutada. Peatüki materjalis said avarad küsimused fraasivastuseid, mis on inglise keele uurimuse põhjal ebasobiv. Thompson jt (2015) on kirjutanud, et avarad küsimused ootavad vastuseks pikka, mitmelauselise vastust. Fraasivastus jääb avara küsimuse puhul sisuliselt ebapiisavaks. Seda väidet kinnitab ka siinne materjal, kus fraasivastuse andmine avarale küsimusele tekitas suhtluses probleemi.

4.2.2. Lausevastused argivestlustes

Peatükis tuuakse välja argivestluste lausevastuste tüüpjuhud. Töö materjalis esines 26 lausevastuse saanud avarat küsimust, millest 14 olid teemapakkuja ja 12 teemajätkaja rollis. Sarnaselt fraasivastuse saanud argivestluste küsimustega uuriti ka lausevastuse saanud küsimustega inimeste eluolu kohta, näiteks uuriti lapselapse kohta küsimusega *kudas sul siis `pisike jõnglane `kasvab=ja*. Kõik lausevastused pärinevad silmast silma vestlustest, siinse materjali seas ei olnud argitelefoni vestlustest pärinevaid lausevastuseid. Küsisõna *kuidas* hääldusvariantidest esines küsimustes variante *kudas*, *kuda* ja *kuidas*.

Argivestlusele tavapärasest lausevastust peegeldab näide (12), kus K ja M vestlevad hiljutistest sündmustest.

(12)

01 K: **ja kuidas sis `kaubaga läks?**

- 02 (...)

03 M: mh (...) oli {-} palju `rahvast ja noh ikka no `vahepeal tuli `neli

04 `viis `inimest `tõesti=sis aga `inimesed said `lehest (.) < valesti

05 kuulutusest `aru et on `odavalt o soodsa `hinnaga > nemad

06 tahtsid `üksikult osta=et ma ostan `selle paki \$ selle selle ja

07 `selle. \$ (.) jah, < @ ei `saagi ma lehest `lugesin nimodi. @ >

08 (2.2)

09 K: a=ta oli aind `hulgi hulgi `tellimusega.

10 (0.5)

11 M: nojah me `kaupluses=ja (0.5) `Pärnust=ja

Real 01 esitab K avara küsimuse *ja kuidas sis `kaubaga läks?*, mis ootab pikka jutustavat vastust hiljutiste sündmuste kohta. Peale lühikest pausi (rida 02) annab M mitmelausealise jutustava lausevastuse (read 03–07). Vastusele järgneb 2,2-sekundiline paus, kuid see ei tähenda selles näites vastusega mitte rahule jäämist. Real 09 jätkab K teemat uue väitega, mis näitab, et eelneva vooruga jäädi rahule.

Sarnaselt institutsionaalsete vestluste fraasi- ja lausevastustele, esineb ka argikeele lausevastuste seas läbi mitme vooru vältavaid näiteid. Institutsionaalsetes vestlustes anti läbi mitme vooru kulgevate fraasivastustega edasi pikemaid fikseerimist vajavaid numbreid (vt ptk 4.1.1.), lausevastuste abil edastati juhendeid ja kirjeldati teenuseid (vt pkt 4.1.2.). Argivestluste läbi mitme vooru kulgevad lausevastused sarnanevad institutsionaalsete vestluste lausevastustes esinenud näidetega. Nende abil kirjeldatakse sündmuste kulgu, sellist lausevastust illustreerib näide 13.

Näites (13) vestlevad sõbrad M, Kr ja Ke hiljuti nähtud etendusest, mille lõppu M näinud ei ole (näites mitte esitatud). Real 03 esitab M avara küsimuse *a `kuidas ta `lõppes=sis*, mis ootab pikka selgitust, mis juhtus etenduse lõpuosas.

- (13)

01 Kr: st=ma `algust ei `näinud. (0.5) kusjurs ma täisti kujutan `ette et see

02 naine

03 M: a `kuidas ta `lõppes=sis.

04 Kr: ta lõppes `sellega=et (.) ota ma=i `mäleta mis selle `mehe `nimi
05 oli [vaata see]

06 M: [noh] `oli mis oli. (.) iks.=

07 Kr: =ühesõnaga see `mees ütles et `mina olen (.) \$ see `naine üts=et
08 `mis teie perek(h)onnanimi nagu on onju. (.) minu
09 `perekonnanimi on. noh `see oli see `sama mees nagu kellest see
10 `naine oli kogu aeg `rääkind [tähendab,] \$ `nimi oli tähendab
11 põhimitselt see `sama.

12 M: [keda ta `otsis.]

13 M: mhmh
14 (.)

15 Kr: nii=et nagu (.) tuli `välja just et=et see `naine oli kõik selle `ise
16 `välja mõelnud selle `stoori umbes kuskilt selle `nime `järgi
17 vaadand ja=sis=noh (.) `korteris ja aadressi ja `lihtsalt oli
18 tulnud.

19 (.)

20 M: mhmh

21 Kr: sest seal ju `keskel oli ta ju `valetas kogu aeg sellele `mehele=ju.
22 (.)

23 M: mhmh

24 Kr: et ta noh (.) mingi ostis mingi `mantli=ja sis rääkis kuidas see
25 (.) `mees käis seal siis `korteris umbes=ja (1.2) ja noh
26 (.)

27 M: aga miks ta sis (.) seda nigu ei (.) [avaldatud]

28 Kr: [ja lõpuks] ei lõpus see `mees kolis
29 `ise sealt `välja=ju, (.) s(h)ellep(h)ärast=et (.) noh (.) see `naine
30 leidis et ikka: (0.5) `kaks inimest ei (.) `mahu sia korterisse=ja
31 M: mhmh

32 Kr: ja (.) noh=et umbes nii=et kuulge=et a `mees tuli `töölt `ära
33 umbes nii=et noh nüüd me saame kogu=aeg=e `koos olla ja=s
34 `naine üts=et (.) ma ei `taha teiega kogu aeg `koos o(h)lla.

35 Ke: hehe

Vastuse formuleerib Kr, vestluse kolmas osapool vastamisel ei osale. Kr alustab vastust ridadel 04–05 ja jätkab seda läbi ridade 07–11, 15–18, 21, 24–25, 28–30, 32–34. Mitmelauseline vastus kordab küsimuse elemente ja sisaldab verbi. Vastusevoorude vahel reageerib M tagasisidepartikliga *mhmh* (rida 13, 20, 23, 31), mis osutab, et info oli sobiv ja arusaadav (Hennoste 2000d: 1366). M esitab vastusevoorude vahele ka täpsustavaid küsimusi (nt rida 27), kuid need on seotud vastuse sisu, mitte vormiga ega viita probleemile või vastuse sobimatusle. Real 35 siseneb uuesti vestlusesse Ke naeruga *hehe*, mis lõpetab vastusevoorud, sellele järgneb üldine arutelu etenduse üle.

Läbi mitme voo ru kestva lausevastuse sobivus ei pruugi alati olla üheseltmõistetav. Näites (14) vestlevad sõbrannad hiljutistest eksamitest, mille peale M mainib, et tegi eile sõnamoodustuse eksamit (näites mitte esitatud). L esitab seepeale avara tähendusega küsimuse \$ [*kuidas=sis`oli.*] \$ (rida 01), millele on võimalik vastata nii fraasi- kui lausevastusega. Sarnaseid küsimusi esines institutsionaalsete vestluste fraasivastuste hulgas, kus sellistele küsimustele vastati fraasivastusega (vt näide 4, ptk 4.1.1.).

(14)

01 L: \$ [**kuidas=sis`oli.**] \$

02 (0.9)

03 M: **päris: siuke`vastik.**

04 (0.8)

05 L: mm? =

06 M: =seprst=et ma ei`arvanud et seal=noh (0.6) et seal on nagu:

07 [**põhi**]rõhk sellel

08 {-}: [{}]

09 (0.5)

10 M: `praktilisel (.) osal.

11 L: ((täis suuga)) ma`ütlesin sulle=ju.

Küsimusele järgneb 0,9-sekundiline paus, misjärel M alustab vastust real 03. L reageerib vastusele partikliga *mm*, mis on hääldatud tõusva intonatsiooniga. Transkriptsiooni kommentaaridest selgub, et L vastab hilisemas voorus täis suuga. Seega võib L süüa ka rida 03 ajal, millest tuleneks seesugune partikli kasutus. Partikkel *mm*? võib siinses näites väljendada üllatust või soovi saada lisainfot, kuid kumbagi ei saa kindlalt väita. M jätkab oma vastust kohe L-i voorule otsa rääkides. Vestluse ajal söömine seletaks ka pikki pause vestluses ja M-i vastuse jagunemist mitmeks vooruks. M-i vastus jätkub ridadel 06–07, kus ta seletab, mis eksami tema jaoks ebaseameeldivaks tegi. Peale lühikest pausi jätkub vastus real 10 viimase vastusevooruga, millele L reageerib lausega *ma ütlesin sulle=ju*, mis näitab, et vastus sobis talle ja selle vorm ei tekitanud vestluses probleeme.

Siinse materjali argivestlustes said lausevastuseid avarad küsimused. Materjalis esinenud 26-st küsimus-vastus naabruspaarist jäädid vastusega rahule 22 juhul. Ühel korral ei jäädud saadud lausevastusega rahule, kuna see jäi liiga lühikeseks ja ei andnud piisavalt informatsiooni. Kolmel korral ei olnud võimalik vestluse põhjal väita, kas vestluskaaslane jäi rahule või mitte. Küsimused jagunesid teemapakkujateks ja -jätkajateks pea võrdselt, teemapakkuja rollis oli 14 küsimust, teemajätkaja rollis 12.

Sarnaselt inglise keele põhjal tehtud uurimusega (Thompson jt 2015) vastati avaratele küsimustele lausevastustega. Antud peatükis osutus mittesobivaks üks vastus, mis oli vormistatud ühelauselise lausevastusena. Thompson jt (2015) on ütlenud, et seesugused vastused jäävad avarate küsimuste puhul sisuliselt ebapiisavateks. Siinse materjali põhjal kehtib see väide ka eesti argivestlustes.

4.3. Tulemused

Bakalaureusetöö materjali järgi vormistatakse eesti suulises suhtluses *kuidas*-küsimuste vastuseid nii fraaside kui lausetena. Fraasivastuseid said materjalis 30 küsimust, millest 23 olid institutsionaalsetest vestlustest ja seitse argivestlustest. Institutsionaalsetes vestlustes jäädid kõikide fraasivastustega rahule. Argivestlustes ei jäädud kolmes näites saadud vastusega rahule, nelja näite puhul ei selgunud vestlusest vastuse sobivus.

Lausevastuse sai materjalis 50 küsimust, millest 24 olid institutsionaalsetest vestlustest ja 26 argivestlustest. Institutsionaalsetes vestlustes jäädud lausevastusega rahule 15 juhul, üheksal korral ei jäädud vastusega rahule, kuna see oli liiga lühike või ei edastanud piisavalt informatsiooni. Argivestlustes oli lausevastus sobiv 22 juhul. Ühel korral ei jäädud lausevastusega rahule, kuna see oli liiga lühike. Kolme näite puhul ei väljendunud vastuse sobivus vestluses. Siinsete tulemuste põhjal saab väita, et *kuidas*-küsimustele vastatakse enam lausevastusega, mida esineb institutsionaalsetes vestlustes ja argivestlustes võrdselt. Fraasivastuseid saavad küsimused institutsionaalsetes vestlustes, argivestlustes ei ole fraasivastused selle materjali põhjal levinud. Tulemustest järeldub, et institutsionaalsetes vestlustes vormistati *kuidas*-küsimusi nii lühikest infokildu kui pikka seletust oodates. Argivestlustes kasutatakse *kuidas*-küsimusi eeskätt pikemaid jutustusi soovides.

Analüüsi tulemuste kohaselt on suulises suhtluses normikohane kitsale küsimusele vastata fraasivastusega ja avarale küsimusele lausevastusega. Avarale küsimusele fraasivastuse andmine ei ole normikohane ning tekitab vestluses probleemi (vt näide 10 ptk 4.2.1.). Kitsale küsimusele lausevastuse andmine ei ole küll normikohane, kuid siinse töö materjalis küsijas see küsijas probleemi ei tekitanud (vt näide 8 ptk 4.1.2.). Erinevus võib olla tingitud sellest, et kitsale küsimusele lausevastusega vastates saab küsimuse esitaja soovitud informatsiooni kätte. Avarale küsimusele fraasivastuse andmisel jääb infost vajaka.

Argivestluste ja institutsionaalsete vestluste küsimuste erinevused väljendusid küsimuste tüüpides. Institutsionaalsetes vestlustes esitati kitsaid ja avaraid küsimusi võrdselt, argivestlustes esinesid eeskätt avarad küsimused. Institutsionaalsete vestluste ja argivestluste vastuste erinevused tulenesid küsimuste tüüpidest. Kitsad küsimused said enamasti vastuseks fraasivastuse, avaratele küsimustele vastati valdavalt lausevastusega. Seega tuleneb ka argivestluste ja institutsionaalsete vestluste võrdlusest, et argivestlustes vormistatakse küsisõnaga *kuidas* pikka, jutustavad vastust soovivaid küsimusi. Institutsionaalsetes vestlustes kasutatakse küsisõna nii lühikese infokillu kui pika seletuse soovi korral.

Töö materjaliks kõikide *kuidas*-küsimuste leidmiseks otsiti korpusest lisaks kirjakeele normingulisele variandile *kuidas* ka suulisele keelele omaseid hääldusvariante.

Analüüsitud materjalis esines kolm küsisõna varianti: *kuidas*, *kudas* ja *kuda*. Institutsionaalsetes vestlustes esines hääldusvariant *kuidas* 46 korda. Ühel korral esines variant *kudas*. Küsimuse sisu ei varieerunud institutsionaalsetes vestlustes eri hääldusvarianti kasutanud küsilausestes. Argivestlustes esines kõiki kolme hääldusviisi. Variant *kuidas* esines 24 korral, *kuda* kuuel ja *kudas* kolmel korral. Hääldusvariantide varieerumist esines rohkem lausevastuse saanud avatud küsimuste hulgas. Variantidega *kuda* ja *kuida* küsiti enamasti laiemaid, jutustavat vastust ootavaid küsimusi. (vt näide 10 ptk 4.2.1.)

Siinse analüüsi põhjal saab väita, et eesti keele küsimuste ja vastuste liigitus kattub suuresti Thompsoni jt (2015) inglise keele argivestluste põhjal tehtud uurimise tulemustega. Inglise keele uurimuse tulemuste järgi saab siinses töös fookuses olev küsisõna *kuidas* esineda nii kitsastes kui avarates küsimustes. Analüüsi tulemused näitavad, et ka eesti keeles kasutatakse *kuidas*-küsimusi mõlema küsimuse tüübi vormistamisel.

Thompson jt (2015) väidavad argivestluste põhjal, et kitsaid ja avatud küsimusi saab eristada nende positsiooni järgi vestluses. Inglise keeles on kitsad küsimused pea alati teemajätkajad ja avarad küsimused esinevad rohkem teemapakkuja positsioonis, kuid on tihti ka teemajätkajad. Bakalaureusetöö materjalis oli kitsaid küsimusi kokku 29, millest kõik olid teemajätkaja positsioonis 26. Avaraid küsimusi oli siinses materjalis 51, millest teemapakkuja positsioonis 17 küsimust. Teemajätkaja rollis oli 29 avarat küsimust. Siinse materjali järgi kattuvad küsimuste positsioonid eesti ja inglise keeles osaliselt. Kitsad küsimused on alati teemajätkaja positsioonis. Inglise keele põhjal on avarad küsimused tihedamini teemapakkuja positsioonis, siinses materjalis esineb neid rohkem teemajätkajatena. Erinevus Thompsoni jt (2015) ja siinse uurimuse tulemuste vahel võib tuleneda sellest, et sinne töö sisaldas ka institutsionaalseid vestlusi.

Töö materjalist ilmneb ka varasemalt Andra Rummi (2018) poolt välja toodud inglise keele fraasivastuse definitsiooni eesti keelde mitte sobimine. Thompsoni jt (2015) järgi saab fraasivastuseks olla nimisõna, nimisõnafraas, adjektiiv või adverbiaal. Rumm (2018) on välja toonud, et erinevalt inglise keelest saab eesti keeles üksiseisvalt vastusena esineda ka verb, mida inglise keele käsitus ei luba. Siinse töö materjalis esineb verb fraasivastusena argivestlustes kahel korral.

Erinevusena ilmnes ka fraasivastuse kestmine läbi mitme vooru, mis on eesti keeles võimalik. Siinses materjalis esines seda institutsionaalsetes vestlustes pikemate numbrite edastamisel, nagu telefoninumbrid, sihtnumbrid jm. Thompson jt (2015) on väitnud, et inglise keeles võib lausevastus vältida mitu vooru. Eelmainitud näite põhjal näib, et eesti keeles võivad läbi mitme vooru kesta lisaks lausevastustele ka fraasivastused.

Erinevalt varasematest avatud küsimuste vastuste uurimustest käsitleti siinses töös nii argivestlusi kui institutsionaalseid vestlusi. Bakalaureusetöö analüüsi tulemusi võrreldi Thompsoni jt (2015) argivestluste põhjal saadud tulemustega, millest tulenevalt sai esmakordselt võrrelda eesti keeles argivestluste vastuseid institutsionaalsete vestluste vastustega. Võrdlusest selgus, et kuigi inglise argikeele põhine küsimuste ja vastuste liigitus kattub suuresti ka eesti institutsionaalsete vestlustega, on nende vahel ka erinevusi. See annab põhjust institutsionaalsete vestluste vastuste põhjalikumaks uurimuseks ja argivestluste vastuste muustrisse sobitumise üksikasjalikumaks kontrollimiseks.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöös uuriti *kuidas*-küsimuste vastuseid suulises eesti suhtluses. Fookuses oli kaks teemat: mil moel vormistatakse *kuidas*-küsimuste vastuseid ja kuidas sõltuvad vastused küsimuse spetsiifikast. Peamiselt vaadati vastuste pikkust – kas küsimused saavad lühikesed fraasivastused või pikad lausevastused. Töö eesmärgiks oli selgitada, kas ja kuidas erinevad vastused *kuidas*-küsimustele argises ja institutsionaalses suhtluses. Uurimuse tulemusi võrreldi inglise keele argikeele avatud küsimuste põhise uurimisega (Thompson jt 2015).

Töös anti ülevaade käsitletava teemaga seoses relevantsetes suulise keelekasutuse ja vestlusanalüüsi terminitest: tutvustati suhtlustegevusi, naabuspaare, parandusmehhanismi ning argise ja institutsionaalse keele eripärasid. Anti ülevaade küsimusest ja vastusest, seehulgas avatud küsimusest ja selle vastusest.

Töö uurimismaterjal pärineb Tartu Ülikooli suulise keele korpusest. Analüüsiti 80 *kuidas*-küsimusena vormistatud infoküsimust, millest 47 pärines institutsionaalsetest vestlustest ja 33 argivestlustest. Materjali analüüsimisel toetuti vestlusanalüüsi põhimõtetele. Analüüsimisel jagati materjal institutsionaalseteks vestlusteks ja argivestlusteks, milles vaadeldi eraldi fraasivastuseid ja lausevastuseid saanud küsimusi.

Bakalaureusetöö analüüsist selgus, et nii institutsionaalsete vestluste kui argivestluste *kuidas*-küsimuste vastuseid vormistatakse nii fraasi- kui lausevastustena. Fraasivastused esines rohkem institutsionaalsetes vestlustes, kus nendega jäädi ka rahule. Argivestlustes vormistati vastuseid fraasina harva ja need osutusid tihedamini mitesobilikuks. Fraasivastused osutusid argivestlustes ebasobivaks, kuna need ei edastanud põhjalikult soovitud informatsiooni. Lausevastuseid esines institutsionaalsetes vestlustes ja argivestlustes võrdselt. Vähem probleeme tekitasid lausevastused argivestlustes. Institutsionaalsetes vestlustes osutusid lausevastused tihedamini mitesobilikuks, kuna küsija ei saanud nendest oodatud informatsiooni.

Sarnaselt inglise keele uurimuse tulemustega on nii eesti argivestlustes kui institutsionaalsetes vestlustes normikohane kitsale küsimusele vastata fraasivastusega

ning avarale küsimusele lausevastusega. Avarale küsimusele fraasivastuse andmine tekitab vestluses probleemi. Siinses materjalis kitsale küsimusele lausevastusega vastamine mittesobiv ei olnud ja vestluses probleemi ei tekitanud. Selline normi rikkumine ei tekita ka inglise keeles alati küsijas probleemi. Pigem osutab see, et vastajal on probleeme vastuse formuleerimisega.

Argivestluste ja institutsionaalsete vestluste küsimustes ilmnis erinevusi küsimuse tüüpide esinemissageduses. Institutsionaalsetes vestlustes esines kitsaid ja avaraid küsimusi võrdselt. Argivestlustes esines eeskätt avaraid küsimusi. See näitab, et argivestlustes vormistati *kuidas*-küsimusi pikemaid jutustusi soovides. Institutsionaalsetes vestlustes vormistati *kuidas*-küsimusi nii lühikest infokildu kui pikka seletust oodates. Vastuste erinevused suhtlussituatsioonide vahel tulenesid küsimuste erinevustest. Kitsad küsimused said enamasti vastuseks fraasivastuse, avaratele küsimustele vastati valdavalt lausevastusega.

Võrreldes siinse bakalaureusetöö tulemusi inglise keele põhise uurimusega paistis, et eesti ja inglise keele avatud küsimuste vastused sarnanevad mitmeti. Eesti keelele sobib inglise keele põhine küsimuste ja vastuste liigitus, ainsaks erinevuseks on fraasivastused, kuhu eesti keeles lisandub ka verb. Teise erinevusena joonistus välja vastuste vältamine läbi mitme vooru, mida inglise keele põhjal on mainitud juhtuvat lausevastustes. Eesti keeles näeb seda lisaks lausevastustele ka institutsionaalsete vestluste fraasivastustes. Kolmandana erines eesti suhtluses võrreldes varasemate tulemustega küsimuse positsioon järjendis. Inglise keeles on kitsad küsimused eeskätt teemajätkajad ja avarad küsimused tihedamini teemapakkuja positsioonis. Siinse materjali põhjal selgus, et eesti keeles samuti kitsad küsimused teemajätkajad, kuid ka avarad küsimused esinevad tihedamini teemajätkajatena.

Tulevastes uurimustes saab keskenduda institutsionaalsete vestluste avatud küsimustele (mitte ainult *kuidas*-küsimustele) ja võrrelda neid argivestluste avatud küsimustega. Samuti tuleks keskenduda institutsionaalsete vastuste analüüsile, kuna need pakuvad argivestlustest erinevaid tulemusi.

Kirjandus

EKG II 1993 = Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks. Peatoim. M. Erelt, toim. T. Erelt, H. Saari, Ü. Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

EKK 2007 = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2007. Eesti keele käsiraamat. <https://www.eki.ee/books/ekk09/index.php?p=6&p1=3&id=521>. Vaadatud 20.05.2018

EKS 2017 = Erelt, Mati, Tiit Hennoste, Liina Lindström, Helle Metslang, Renate Pajusalu, Helen Plado, Ann Veismann 2017. Eesti keele süntaks. Toim. Mati Erelt, Helle Metslang. Eesti Keele Varamu III. Tartu Ülikool: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Fox, Barbara A., Sandra A. Thompson 2010. Responses to Wh-Questions in English Conversation – Research on Language and Social Interaction, 43 (2), 133–156

Hennoste, Tiit 2000a. Allkeeled. – Eesti keele allkeeled. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 9–56.

Hennoste, Tiit 2000b. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde I. Taust ja uurimisobjekt. – Akadeemia, 5, 1115–1150.

Hennoste, Tiit 2000c. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde VI. Lausung suulises kõnes I. – Akadeemia, 10, 2221–2254.

Hennoste, Tiit 2000d. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde II. Suulise keele erisõnavara I – Akadeemia, nr 6, lk 1343–1374.

Hennoste, Tiit 2000e. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde VIII. Lausung suulises kõnes 3: eneseparandused - Akadeemia, nr 12, lk 2689–2710.

Hennoste, Tiit 2001. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde IX. Lausung suulises kõnes IV. – Akadeemia 2001, 1, lk 179-206.

Hennoste, Tiit 2003. Keelekasutuse uurimine. – Eesti keele uurimise analüüs. Emakeele Seltsi Aastaraamat 48. Koost. M. Erelt. Tallinn: Emakeele Selts, lk 217–262

- Hennoste jt 2009 = Hennoste, Tiit, Olga Gerassimenko, Riina Kasterpalu, Mare Koit, Andriela Rääbis, Krista Mihkels 2009.** Towards an Intelligent User Interface: Strategies of Giving and Receiving Phone Numbers. *Text, Speech and Dialogue* 347–354
- Hennoste jt 2013 = Hennoste, Tiit, Andriela Rääbis, Kirsi Laanesoo 2013.** Küsimused eestikeelses infodialoogis II. Küsimused ja tegevused. – *Keel ja Kirjandus* 1, 7–29
- Heritage, John, Marja-Leena Sorjonen 1994.** Constituting and maintaining activities across sequences: And-prefacing as a feature of question design. *Language in Society*, 23 (1), 1–29.
- Huddleston, Rodney, Geoffrey Pullum 2002.** *The Cambridge Grammar of the English Language*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Hutchby, Ian, Robin Wooffitt 2006.** *Conversation Analysis. Principles, Practices and Applications*. Cambridge: Polity Press.
- Kasterpalu, Riina, Olga Gerassimenko 2006.** Vestlusanalüüs. Teoreetiline keeleteadus Eestis II. Toim. Ilona Tragel, Haldur Õim. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 112–126.
- Kasterpalu, Riina, Tiit Hennoste 2016.** Estonian aa: A multifunctional change-of-state token. *Journal of Pragmatics* 104. 148–162.
- Keevallik, Leelo 2008.** Conjunction and sequenced actions: The Estonian complementizer and evidential particle et. *Crosslinguistic Studies of Clause Combining. Typological Studies in Language* 80. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 125–152.
- Keevallik, Leelo 2010.** Marking Boundaries Between Activities: The Particle nii in Estonian. *Research on Language and Social Interaction*, 43 (2), 157–182.
- Metslang, Helle 1981.** *Küsilause eesti keeles*. Tallinn: Valgus.
- Mihkels, Krista 2013.** Keel, keha ja kaardikepp: õpetaja algatatud parandussekventsides multimodaalne analüüs. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Rumm, Andra 2016.** Avatud küsimused suulises argvestluses. – *Keel ja Kirjandus*, 59 (11), 834–849.
- Rumm, Andra 2018.** Kas vastata lühidalt või pikalt? Avatud küsimuste vastused eesti suulises suhtluses – *Keel ja Kirjandus* 4, 297–313.

- Sacks jt 1974 = Sacks, Harvey, Emanuel Schegloff, Gail Jefferson 1974.** A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation. – *Language* 50 (4). 696–735.
- Schegloff, Emanuel, Harvey Sacks 1973.** Opening up closings. – *Semiotica: Journal of the Interactional Association for Semiotic Studies* 4, 289–327.
- Schegloff jt 1977 = Schegloff, Emanuel, Gail Jefferson, Harvey Sacks 1977.** The Preference for Selfcorrection in the Organization of Repair in Conversation. – *Language: Journal of the Linguistic Society of America* 52/2, 361–382
- Schegloff, Emanuel 2007.** *Sequence Organization in Interaction. A Primer in Conversation Analysis I.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Stivers, Tanya, Nick J. Enfield 2010.** A coding scheme for question-response sequences in conversation. – *Journal of Pragmatics*, kd 42, 2620–2626
- Strandson, Krista 2006.** Kõneleja reaktsioon vestluskaaslase parandusalgatusele – Keel ja arvuti. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 170–182.
- Thompson jt 2015 = Thompson, Sandra A., Barbara A. Fox, Elizabeth Couper-Kuhlen 2015.** *Grammar in everyday talk: building responsive actions.* United Kingdom: Cambridge University Press.

Responses to *how*-questions in Estonian spoken interaction

Summary

The purpose of this bachelor's thesis is to research responses to *how*-questions in Estonian spoken interaction: how the responses to *how*-questions are formed and how are they dependant on the questions. The research paper's focus is on the length of the responses – are they formed as phrasal responses or as clausal responses. The aim of the thesis is to find out if and how do the responses to *how*-questions differ in everyday talk and in institutional conversations. The results are compared to the results of a monography based on English everyday talk (Thompson et al 2015).

The material used in this research come from the Corpus of Spoken Estonian of the University of Tartu. The research method used in the thesis is conversation analysis. The analysis is based on 80 *how*-questions that are divided into two parts: institutional conversations (N = 47) and everyday conversations (N = 33).

The theoretical part of this research gives an overview of the relevant topics in conversation analysis and which are crucial in the current thesis. The following topics are expanded upon: adjacency pairs, repair organization, social actions and the special features of everyday talk and institutional conversation. One chapter gives an overview of questions and answers in written Estonian as well as in spoken language.

The analysis showed that both phrasal and clausal responses occur in institutional conversations as well as in everyday conversations. Phrasal responses appear more often in institutional conversations where they indicate no trouble with the sequence. Phrasal responses are rare in everyday conversations and often indicate trouble with the sequence. Clausal responses appear equally in institutional conversations and in everyday conversations. Clausal responses indicated more trouble in institutional conversations than in everyday conversations.

There are two types of question-word interrogatives in English: questions that seek specific pieces of information are called specifying questions, questions that seek

extended reports are called telling questions. Questions in Estonian spoken interaction can be divided the same way.

In Estonian as well as in English phrasal responses are more common response type for specifying questions and indicate no trouble with the sequence. Telling questions make relevant a clausal response. Answering with a phrasal response to a telling question indicates trouble in the conversation. Giving a clausal response to a specifying question in Estonian does not always indicate trouble in the conversation.

Differences between institutional conversations and everyday conversations emerge in response types. Specifying and telling questions appears in equal frequency in institutional conversations. Only one type of question appears in everyday conversations – telling questions. The differences in response types result from the different questions. Responses for specifying questions are mostly phrasal and for telling questions are mostly clausal.

Results of the bachelor's thesis indicate that there are many similarities between Estonian and English responses in spoken interaction. The question and response types based on English everyday conversations are also suitable for Estonian spoken interaction, both for everyday and institutional registry. One difference is in phrasal responses: in Estonian a verb alone can form a response, in English that is not possible. The other difference between English and Estonian responses is in the continuation of responses through utterances. According to Thompson et al's (2015) data on everyday conversations, only responses to telling questions can last multiple utterances in English. In Estonian, several utterances long responses are also possible in phrasal responses of institutional conversations.

Lisad

Lisa 1. Transkriptsioonimärgid

1. Sõnade ülesmärgimiseks kasutatakse kuuldeortograafiat. Sõnad, mille hääldus vastab kirjakeele tüüphääldusele, kirjutatakse kirjakeele ortograafias; kirjakeele sõnad, mille hääldus ei vasta kirjakeele hääldusviisile, võõrsõnad ja sõnad, millel kanooniline ortograafia puudub, kirjutatakse vastavalt hääldusele. Pealkirjade ja nimede alguses on suurtäht.
2. Liigendusüksused
Kõnevool jagatakse intonatsioonilisteks üksusteks.
Lausungit lõpetav intonatsioon märgitakse punktiga.
Lausungi sees olevad intonatsiooniliste üksuste piirid märgitakse komaga.
Tõusva intonatsiooniga lõppeva üksuse lõpus on küsimärk.
Lausungi algust eraldi ei märgita.
Üksinda lausungit moodustavate tagasisideüneeemide puhul kasutatakse neutraalse häälduse märgimiseks ilma punktita üneemi (mhmh).
3. Pausid
(.) – mikropaus: 0,2 sekundit või lühem
(1.2) – pausi pikkus sekundites
4. Kõne prosoodilised ja paralingvistilised omadused
` – rõhk
>.....< (sissepoole osutavad nooled) kiirendatud lõik
<.....> (väljapoole osutavad nooled) aeglustatud lõik
..... – muust kõnest vaiksem lõik
AHA (suurtähed) – hääle kõvendamine
t:ere – häälikuvenitused
@.....@ – hääle kvaliteedi muutumine (kõne jäljendamine, kirjutatud teksti lugemine jms)

s(h)õna – (sulgudes h sõna sees): sõna on lausunud naerdes

\$.....\$ – naerva häälega öeldud sõna või pikem lõik

si- – sõna poolelijätmine

tulin=ja – kokkuhääldatud sõnad

hehe – lahtise suuga naer

.hhh – häälekas sissehingamine (üks h vastab 0,1 sekundile)

5. Pealerääkimised ja haakumised

[– pealerääkimise algus

] – pealerääkimise lõpp

= – kaks iseseisvat üksust on hääldatud kokku

6. Ebaselgused ja kommentaarid

{või} – halvasti kuulnud tekstilõik

{--} – ebaselgeks jäänud sõna või kõneleja

{---} – pikem ebaselgeks jäänud lõik

((kurvalt)) – litereerija kommentaarid ja seletused situatsiooni kohta

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Piret Kuusk

(sünnikuupäev: 06.02.1995)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Vastused *kuidas*-küsimustele suulises eesti suhtluses“, mille juhendajad on Andra Rumm ja Tiit Hennoste,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 13.06.2018